

חברון. עוד היום משמשת חברון שוק מרכזי לכל סביבת מדבר יהודה, ובלא ספק היתה גם לפני מרכז המסחר בצאן, שרעה וגודל בערבות מדבר יהודה.

ואשר להספקת הגוזלות לקרבנות נראה ביאורו של קליין, כי הגירסה המקורית היתה הר המשחה (הר הזיתים) ורק בעקב קיצור שלא נתפרש נכונה הפכה הגירסה ברבות הימים להר-המלך⁷. ולא זו בלבד אלא שמספרו של יוספוס פלאביוס⁸ אנו למדים היכן בדיוק היה מקום רבייתם של אלה. בתיאור מצור ירושלים מספר יוסף פלאביוס כי הדייק הרומאי נמשך דרך נחל קדרון אל הר הזיתים, משם נסב דרומה והיקיף את ההר עד הסלע הנקרא περυσταερεον (= שובך היונים), עד הגבעה ממעל לעמק קדרון ממול השילוח.

בלא ספק היה כאן מקום מרכזי לגידול גוזלות יונים שהיו נדרשים לקרבנות במקדש⁹. מדוגמאות אחרות במזרח הקדמון אנו יודעים שגידול יונים היה מלאכה נפוצה מאוד, ביחוד בין החקלאים. בזה ניתנות תמונות של שבכים גדולים בנויים לבנים, מכפר גדול פפיים הקדמון (קראניס) - בתקופה הרומאית, המאות הב' - הג' אחר ספה'נ; אלה הם שני טיפוסים שונים, השייכים כנראה גם לשכבות שונות. הקדום יותר (ציור א' - ראשית המאה הב' אחר ספה'נ) בנוי לבנים בלבד. המאוחר יותר (ציור ב' - המאה הג' אחר ספה'נ) גם הוא בנוי לבנים, אך קיני היונים אשר בו עשויים כדי חרס מיוחדים שנבנו לתוך הקירות. התכנית (ציור ג') מראה את הבית הגדול שבו היו לכל הפחות ארבעה מגדלות-שבכים כאלה (מטיפוס השוכך המאוחר). לשם מה היו עוסקים בגידול יונים בקנה-מידה עצום כזה? זבל העופות היה נדרש

הרבה לזיבול שדות השלחים במצרים שהחקלאים ניצלו במידה אינטנסיבית ביותר. וכאן כפי הנראה, גם פתח להכנת בחירתו של מקום גידול היונים בהר הזיתים. מלבד מה שהגוזלות היו נדרשים לקרבנות במקדש, הרי היו מגדלי היונים מנצלים בוודאי גם את זבל העופות למכרו לחקלאים. ואילה הם חקלאי ירושלים? הווי אומר מגדלי הירקות בגנות השלחים אשר סביב כפר השילוח, שהשקאתן ממי המעיינות בחלק זה של עמק הקדרון. משום כך היה ה-περυσταερεον דווקא ממעל לעמק (קדרון) המגיע עד השילוח¹⁰. ולא זו בלבד אלא שֶמְגְדְּלֵי היונים בחרו להם מקום ממזרח העיר בגלל קרבתו להר הבית, וכן התכוונו להרחיק את הריח הרע של השבכים מן העיר, שכן הרוח המנשבת בעיר היא כמעט תמיד מערבית, צפונית-מערבית או דרומית-מערבית¹⁰. יתכן כי בדיקה מדוקדקת של חלקן המזרחי של הר הזיתים עשויה לגלות את עקבות הישוב הזה אשר עסק בגידול גוזלות.

ש. ייבין

שֵׁיף אַבְרִיק או שֵׁיף אַבְרִיךְ?

מאז השתמשו עורכי Survey of Western Palestine בשם Sheikh Abreik (= Abraiq) נעשתה דרך הכתיב, שבה נקטו, לצורה הקלאסית כביכול של שם זה (*). ברם, אין כל הצדקה לכתיב בקו"ף, ואילו האגדה האיתולוגית, שגרקמה על מסכת השם, אין בה משום ראייה מכרעת לדרך הכתיב. יסודו של השם הוא בלא ספק השורש ברך; והשם קשור במושג הברכה,

(7) שם, שם, ע' 143, הערה 63. (8) מלחמות היהודים ה', י"ב, ב'.

(9) על המסחר בגוזלות בפתח בית המקדש השווה - אבנגליון של מרקוס י"א, ט"ו.

(10) השווה - משנה בבא בתרא פ"ב, ה"ה וה"ט.

(* בסקירתי הראשונה (ידיעות ד', א'-ב' תרצ"ו, עמ' 45) כתבתי שיח' אבריק ובשאר

הפרסומים נקטתי בכתיב שיך אבריק. ב. מ.]

בדרך בְּרוּפָה (צורתו הארמית של של השם, שבה מכנים — דרך משל — אנשי הלבנון את מקום הארזים היום). צורת ההקטנה בערבית היא גְּרִיךְ [המבוטאת בפי העם גם (א) גְּרִיךְ], וצורה זו מצוייה בשמות מקומות שונים, כגון פֶּפֶר-אֶבְרִיךְ או שֵׁיךְ-אֶבְרִיךְ (צורה זו מצוייה בפירמאנים תורכיים שנכתבו לפני 250 שנה בקירוב).

ואשר לכתיבה של האגדה האיתולוגית — גְּרִיךְ (שפירושו אם ברק מהיר וקטן, או כד מים קטן) אין לראות בו את הכתיב המקורי. בידינו ראיות רבות, שנאספו במקומות שונים בכל רחבי הארץ, כי בהמשך הזמן מסתגל כתיב השמות לצורה שאותה גורסים זרים, דורשי-רשומות נלהבים. הפלאחים מרגישים זאת בחוש מיוחד. ואולם במקרה זה צורת ההקטנה אינה נראית כלל: לפלאחים שמות רבים מאוד לכלי החרס ממין זה, ואילו באנו לפרט את כולם היינו צריכים לכתוב מאמר מיוחד על כך, אך אין גם אחד מהם שיהיה רווח בצורת ההקטנה, כי הכלי הקטן נקרא תמיד בשם מיוחד. הראיות רבות, ולא כאן המקום לפרטן.

רצוי הדבר כי במקרים כאלה יושם לב לצורות מקבילות בשפות שמיות אחרות, או לכה"פ לצורה הערבית הקלאסית. חקירה זו שכתרה חתה בצדה.

ס.ט. ה. סטיפאן

ספרים חדשים

ד. אשבל, מפת הגשמים למזרח הקרוב. הוצאת הספרים שע"י האוניברסיטה העברית, ירושלים, ת"ש.

י. ברסלבסקי, הידעת את הארץ? כרך א': הגליל ועמקי הצפון. הוצאת הקיבוץ המאוחד, עין-חרוד, ת"ש.

ז. וילנאי, מדריך ארץ-ישראל: חיפה, העמקים והגליל. הוצאת "תור" — ארץ-ישראל, תל-אביב, תשי"א.

מ. נרקיס, מלאכת האמנות של יהודי תימן. הוצאת אגודת בית הנכות הלאומי בצלאל, ירושלים, תשי"א.

ספר המוצגים: תקופת הברזל (התקופה הישראלית). בית הנכות הארכיאולוגי של ארץ-ישראל, ירושלים, 1940.

M. Avi-Yonah, *Map of Roman Palestine*. Second revised edition. Department of Antiquities in Palestine, 1940.

R. W. Hamilton, *A Guide to Bethlehem*. Government of Palestine, Department of Antiquities, Jerusalem, 1939.

Z. S. Harris, *Development of the Canaanite Dialects*. American Oriental Society, New Haven, 1939.

Lachish II: The Fosse Temple, by O Tufnell, Ch. Inge and L. Harding. The Wellcome — Marston Archaeological Research Expedition to the Near East, London, 1940.

B. Maisler and S. Yeivin, *Palestine Guide*. Edition Olympia (M. Feuchtwanger), Tel-Aviv, 1940.

A. Reifenberg, *Ancient Jewish Coins*. R. Mass, Jerusalem, 1940.